

UZ NOVO IZDANJE *BESJEDA*

BESJEDE FRA MATIJE DIVKOVIĆA **Studija i transkripcija: Vuk-Tadija Barbarić, Marijana Horvat, Martina Kramarić i Andrea Radošević** **Rječnik manje poznatih riječi i tumač imena:** **Sanja Perić Gavrančić**

Zagreb; Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2016.

Nakon punih 400 godina napokon su u cijelosti transkribirane i filološki iscrpno opisane *Besjede Divkovića svrhu evanđel'ja nedjeljnjih priko svega godišta*, koje bez ikakve sumnje predstavljaju pravi biser hrvatske i bosansko-hercegovačke pisane baštine. Tim se izdanjem ujedno privodi kraju objavljivanje svih Divkovićevih djela jer su 2013. godine (također povodom 400. godišnjice) objavljeni tzv. veliki *Nauk* i *Sto čudes* (prvo izdanje u Veneciji 1611). Ta dva djela, uz pretisak originala prvoga izdanja, objavljena su u nakladi Kulturno-povijesnoga instituta Bosne Srebrene u Sarajevu 2013. godine (urednik Marko Karamatić): *Nauk krstjanski za narod slovinski/Sto čudes* *aliti zlamen'ja blažene i slavne Bogorodice, Dvice Marije*. Uvodnu studiju, rječnik i tumač imena za *Nauk* napisala je Darija Gabrić-Bagarić, a za *Sto čudes* Marijana Horvat. Tekstove su transkribirale Darija Gabrić-Bagarić, Dolores Grmača i Maja Banožić. Tzv. mali *Nauk*, odnosno djelo *Nauk krstjanski s mnozijemi stvari duhovnijemi i vele bogoljubnijemi* (Venecija, 1616), još nije objavljeno, ali se na njegovoj transkripciji i filološkom opisu intenzivno radi tako da bi i ono uskoro trebalo ugledati svjetlo dana.

Objavljivanje *Besjeda* rezultat je pomno organiziranoga rada na projektu *Mati* *Divković u hrvatskoj kulturi* što ga na

Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovlje iz Zagreba, a u suradnji s Kulturno-povijesnim institutom Bosne Srebrene iz Sarajeva (predstavlja ga fra Marko Karamatić) vodi kolegica Marijana Horvat. Ovo svake hvale vrijedno izdanje *Besjeda*, najboljega i najomašnjega djela fra Matije Divkovića, obaseže 837 stranica velikoga formata i sadrži uvodnu studiju, kojoj su autori Vuk-Tadija Barbarić, Marijana Horvat, Martina Kramarić i Andrea Radošević, transkripciju djela te *Rječnik manje poznatih riječi i tumač imena* što ga je sastavila Sanja Perić Gavrančić. Glavni je urednik izdanja Željko Jozić, a urednici Vuk-Tadija Barbarić, Marijana Horvat i Marko Karamatić. Redakturu su uzorno obavili Vuk-Tadija Barbarić i Marijana Horvat. Recenzenti su bili Dolores Grmača, Ivo Pranjković i Marko Samardžija.

Studija donosi velik broj spoznaja, dobrim dijelom i novih, o grafijskim, fonološkim, morfološkim, sintaktičkim, leksičkim i stilskim značajkama djela i koncipirana je temeljito, promišljeno i dorečeno. *Rječnik manje poznatih riječi i tumač imena* (na 35 stranica) sastavljen je također znalacki i kompetentno, što nije bilo nimalo jednostavno, pogotovo kad je riječ o tumaču imena jer *Besjede* sadrže dosta imena (često i u neobičnu obliku)

koje je bilo zahtjevno dešifrirati, npr. *Gloža* (kod Divkovića naučitelj, ime nastalo prema riječi *glossa?*), *Kadarnaj* (tj. Kafarnaum), *Širaković* (naziv za starozavjetnu *Knjigu Sirahovu*), *Ulijelmo* (Wilhelmus), *Žalonićani* (tj. Tesalonićani, Solunjani) itd.

U transkripciji djela sudjelovali su svi spomenuti autori, a u uvodnoj studiji odjeljke o grafiji, fonologiji i morfologiji izradio je Vuk-Tadija Barbarić, Marijana Horvat odjeljke o rječotvorju i sintaksi, Martina Kramarić odjeljke o leksiku i imenima, a Andrea Radošević o životu i radu fra Matije Divkovića te odjeljak posvećen književnoj i stilskoj analizi. Transkripcija je izrađena po prvom izdanju *Besjeda* koje se čuva u franjevačkom samostanu u Tolisi.

Uvodna studija obaseže 104 stranice i podijeljena je na poglavlja:

- I. Život i djelo fra Matije Divkovića
- II. Književno-stilska analiza *Besjeda* Matije Divkovića
- III. Jezična obilježja (str. 37–93)
- IV. Zaključna riječ i
- V. Literatura.

Prvo poglavlje, kojemu prethodi kratka *Uvodna besjeda*, sadrži sve dosad poznate, iako još uvijek vrlo oskudne, podatke o životu i djelu fra Matije Divkovića (1563.–1631.), a u drugom se poglavlju govori o *Besjedama* i njihovim uzorima, tj. o djelima njemačkoga dominikanca Johannesa Herolta, francuskog dominikanca Guillaumea Pepina, španjolskog dominikanca Vinka Ferrerskog te talijanskog franjevca Bernardina de Bustija. Govori se nadalje o Divkovićevoj pragmatičnosti, o usporedbi *Besjeda* s *Naukom krstjanskim* iz 1611. godine, o tematskoj propovijedi, o Divkovićevim

skazanijama i egzemplima, o Divkovićevu stvaralačkom postupku, o sastavu *Besjeda* i izboru propovijedi te o poopćavanju iskaza u *Besjedama*.

Posebno potpoglavlje posvećeno je stilskoj analizi *Besjeda* u kojoj se izdvajaju figure konstrukcije (kontaktni sinonimi, pleonazam, polisindeton), zatim figure misli (apostrofa, apel, antiteza, retoričko pitanje, hiperbola i gradacija), figure diktije (homeoteleut, epizeuksa, etimološka figura, epanalepsa, anafora, epifora) i napokon figure riječi (poredba i elativ).

U trećem, središnjem i najvećem poglavlju studije, kojemu je naslov *Jezična obilježja*, analiziraju se grafija i fonologija, zatim morfologija (imenice, zamjenice, pridjevi, brojevi i glagoli). Slijedi zatim potpoglavlje *Pogled u rječotvorje* s raščlambom tvorenica sufiksalne, prefiksalne, prefiksarno-sufiksalne tvorbe, srastanja, srašteno-sufiksalne tvorbe, slaganja i složeno-sufiksalne tvorbe te preobrazbe.

U potpoglavlju posvećenom sintaksi (*Iz sintakse*) riječ je o redu riječi i strukturi diskursa, o uporabi i funkcijama glagola, participa te prijedložno-padežnih sveza *od* + genitiv, npr. *djela od milosrdja*, *zemlja od obećanja*, *put od spasenja*, *proslavitelj od duša našijeh*, i prijedložno-padežne sveze *po* usta, npr. *A veli Duh sveti po usta svetoga Grgura*. Govori se nadalje i o uporabi zamjenica, posebice ličnih u svojnome značenju, npr. *zašto srce nje bješe omekšalo* ili *Zastlijepi njih zloča njih*, slavenskoga genitiva, npr. *Putu gradu od pribivališta ne nađoše*, instrumentalnih konstrukcija tipa *Gostom sam bio i ispokojili ste me*, akuzativa na mjestu lokativa (vjerojatno pod utjecajem čakavskih govora), npr. *vidjevši svoj obraz u vodi kako u ogledalo*) itd.

U potpoglavlju posvećenom leksiku riječ je o Divkovićevu leksiku uopće i o njegovim pojedinim slojevima. Tako se posebno izdvaja leksik srednjovjekovne glagoljaške i dubrovačko-dalmatinske književnosti, npr. *ptice letušte*, *čititi* (čitati), *sahraniti* (sačuvati), *očitnik* (javni grešnik), *ostinuti* (ohladnjeti), *obradi* (izabrati), *priljubodjevstvo* (preljub), *psost* (psovka) itd. Govori se također o narodnom bosanskom leksiku, o latinizmima, npr. *oficij*, *apoštol*, *procesion*, *limbo*, *sakrament* i sl., o talijanizmima, npr. *upenjkati* (naslikati), *spenza*, *gustijerna*, *frustati*, *arme* (grb), *torkula* (preša), *valja* (vrijednost) i sl., o orijentalizmima itd. U nastavku istoga potpoglavlja govori se o terminologiji odnosno o zastupljenosti leksika prema temama (npr. svetkovine, crkvene knjige, sveci, misno posuđe, nazivi u vezi s misom itd.). Na kraju se govori o biblijskim imenima i ličnostima, npr. *Abram*, *Lovrenac*, *Irud*, *Olofern*, o toponimima, npr. *Šamarija*, *Šidonija*, *Betžaida*, *Gora šinajska*, te o etnicima, npr. *Šaraceni*, *Samaritankinja*, *Amalekićani* itd.

Potpoglavlje *Literatura* sadrži 141 bibliografsku jedinicu. Mislim da je konsultirana sva relevantna literatura odnosno

da je uzeto u obzir sve iole važno što je o *Besjedama*, a dobrim dijelom i o ostalim Divkovićevim djelima, ikada bilo napisano (zastupljeni su autori od srpskog filologa Đorđa Đorđevića, koji 1896. i 1898. u *Glasi Srpske kraljevske akademije* piše o Divkoviću „prilog istoriji srpske književnosti XVI veka”, pa sve do aktualnih priloga Darije Gabrić-Bagarić i voditeljice ovog projekta kolegice Marijane Horvat).

Već se iz ovoga kratkog pregleda vidi da su autori studije i transkriptori Vuk-Tadija Barbarić, Marijana Horvat, Martina Kramarić i Andrea Radošević obavili vrlo velik, obuhvatan i zahtjevan posao te time dali izuzetno vrijedan prilog proučavanju spisateljstva franjevacca Bosne Srebrene, a posebice njezina čelnika fra Matije Divkovića. Zato treba čestitati autorima i svim drugim suradnicima na knjizi, izdavaču Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Kulturno-povijesnom institutu Bosne Srebrene iz Sarajeva na čelu s fra Markom Karamatićem na poticajima i pomoći u radu, a svima zainteresiranima fascinantne *Besjede* fra Matije Divkovića *svrhu evanđelja nedjeljnih priko svega gođišta* toplo preporučiti za pomna i višekratna iščitavanja.

Ivo Pranjčković